

ОРОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗТАШУВАННЯ САДОВО-ПАРКОВИХ ФІТОЦЕНОЗІВ НАЦІОНАЛЬНОГО ДЕНДРОЛОГІЧНОГО ПАРКУ «СОФІЇВКА» НАН УКРАЇНИ

Балабак Алла Василівна – к. с.-г. н.,
доцент кафедри екології
та безпеки життєдіяльності
Уманський національний університет садівництва
с. н. с. відділу дендрології та паркобудівництва
Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України
A.V.Balabak@ukr.net

Василенко Ольга Володимирівна - к. с.-г. н., доцент,
завідувач кафедри екології
та безпеки життєдіяльності
Уманський національний університет садівництва
vsolga05@gmail.com

Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України (НДП «Софіївка» НАН України) є одним з найвизначніших в Україні витвором ландшафтного садово-паркового мистецтва. Деревна флора є головним елементом парку. Важливими є питання розміщення зелених насаджень та підбору асортименту деревних і чагарникових порід, які б були у гармонійному зв'язку з рельєфом парку.

НДП «Софіївка» НАН України розташований у місті Умань Черкаської області на висоті 170–265 м над рівнем моря і має географічні координати 48°46' північної широти і 30°14' східної довготи за Гринвічем. За ботаніко-географічним районуванням територія міста Умань входить до складу південної частини Правобережного Лісостепу України, за геоботанічним - до складу Центрального Правобережнопридніпровського округу дубово-грабових, дубових лісів та лучних степів, за фізико-географічним районуванням - до Умансько-Маньківського району Центральнопридніпровської височинної області Подільсько-Придніпровського краю лісостепової зони України [2, 3, 4].

Складна геолого-геоморфологічна будова спричинює різноманітність рельєфу Правобережної лісостепової зони. Геоморфологічна структура ландшафтів зумовлена тривалою взаємодією екзогенних сил протягом всієї геологічної історії, і зокрема, значними ерозійними процесами дольодовикового і льодовикового періодів. Сучасний рельєф Правобережного Лісостепу, що варіює від

поскорівнинного до долинно-балкового з різним ступенем хвилястості, формують Придніпровська та частина Подільської височини, Київське плато. Геологічну основу згаданих височин складає Український кристалічний щит, утворений переважно докембрійськими кристалічними породами. Магматичні та метаморфічні утворення сформовані переважно гранітами, гнейсами, кристалічними вапняками, кварцитами, лабрадоритами, відслонення яких спостерігають у місцях вододілів. Кристалічні породи вкриті малопотужними нашаруваннями осадових порід [3].

Територія, на якій розташоване місто Умань, належить до Уманського магматичного масиву (плутону), що входить до протерозойської групи Центрального, або Тетерево-Бузького району Українського кристалічного щита, і являє собою рівне плато. НДП «Софіївка» НАН України розміщений на гранітному батоліті мезомагматичного характеру. Товщина шару гранітоїдних порід сягає 40–45 м. Граніти залягають під нашаруваннями осадових порід на глибині 20–40 м. Виходи гранітів можна спостерігати вздовж русла річки Кам'янки, у ярах та балках дендропарку [3, 4].

Значну роль у процесах формування і розвитку ландшафтів Правобережного Лісостепу відіграють поверхневі води. Основними водними артеріями є Дніпро і Південний Буг. Води цих річок та їхніх притоків широко використовуються у народному господарстві. Протягом останніх 60 років спостерігається тенденція до зниження рівня ґрунтових вод, що призвело до висихання джерел і, зрештою, до втрати низки водойм [4].

НДП «Софіївка» НАН України розташований на гранітному базоліті мезомагматичного походження. Граніт залягає на глибині 20-40 м і глибше. У балках і руслах річок граніт виходить на поверхню й утворює мальовничі скелі. Головна ґрунтоутворююча порода парку - лес та новочасні алювіально-делювіальні відклади днищ, балок та долин. Рельєф території парку дуже розчленований. Парк розташований в долині річки Кам'янки, яка перетинає його по глибокій та хвилястій долині в південно-західному напрямку. На руслі річки Кам'янки створено каскад з трьох ставків загальною площею близько 30 га [1, 2].

Район досліджень розташований в межах південно-східної частини Подільської і більшої частини Придністровської височини, сформованих на Українському кристалічному щиті. Рельєф міста Умані дуже розчленований і складається з плакорів на водороздільному плато і долин річок Уманки та Кам'янки з їхніми притоками. Внаслідок ерозії плакори дуже розрізані балками, ярами та схилами [1, 2].

Зелені насадження є основними об'єднуючими елементами загальної композиції парку. Всі насадження розміщуються з таким розрахунком, щоб підкреслити рельєф місцевості. В центральній частині парку, на підвищеннях, розташовувалися групи високорослих дерев, а знижені місця і окраїни засаджувалися декоративними чагарниками, часто створювалися групи з однієї породи.

Висновок. Використання природних умов (рельєфу, каміння, води та ін.) в композиційній побудові НДП «Софіївка» НАН України суттєво впливає на його художній стан. При створенні парку максимально був використаний яскраво виражений рельєф. Це дало можливість не тільки добре розмістити деревну флору, архітектурні споруди та інше, але й ефектно застосувати в декоративних цілях рельєф та воду.

Список літератури

1. Косенко І.С., Пилип'юк В.В. Софіївка. Національний дендрологічний парк: фотоальбом. К.: Паливода А. В., 2016. 276 с.
2. Кривулько Д.С. Дендропарк «Софіївка». Путівник. К., 1968. 120 с.
3. Руденко Л.Г. та ін. Геоботанічне районування. Національний атлас. Київ: ДНВП "Картографія", 2007. С. 196-197.
4. Руденко Л.Г. та ін. Фізико-географічне районування. Національний атлас України. Київ: ДНВП "Картографія", 2007. С. 288–229.